

«ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ (Պ-294-24.09.2019-ՊԻ-011/0) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծով (այսուհետ՝ նախագիծ) առաջարկվում է «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 35-րդ հոդվածով նախատեսված՝ վարկային կազմակերպությունների կողմից վճարվող տարեկան պարտադիր վճարի չափը նախորդ տարվա վերջի դրությամբ ակտիվների 0.07 տոկոսի փոխարեն սահմանել 0.01 տոկոսի, այսինքն՝ բանկերի համար սահմանված վճարի չափով: Նախագծով, ըստ էության, առաջարկվում է վարկային կազմակերպությունների կողմից վճարվող գումարը նվազեցնել մոտավորապես 86 տոկոսով, այսինքն՝ 7 անգամ:

Որպես նախագծով առաջարկվող կարգավորման հիմնավորում՝ ներկայացվում են մի քանի փաստարկներ: Մասնավորապես՝

- բանկերի և վարկային կազմակերպությունների փաստացի վճարները գրեթե հավասար են, և առաջարկվող կարգավորումն ուղղված է օրենքով սահմանված վճարների տարբեր չափերով պայմանավորված համակարգային անարդարության լուծմանը: Կարգավորման արդյունքում կնվազեն նաև վարկային կազմակերպությունների կողմից կատարվող ծախսերը, ինչն էլ շուկայական հարաբերությունների և վարկային կազմակերպությունների մրցակցային առկա դաշտի պայմաններում կարող է ունենալ վարկերի տոկոսների նվազման ազդեցություն,

- ֆինանսական համակարգի հաշտարարին ներկայացված բողոքների մասով բանկերի նկատմամբ ներկայացված բողոքների թիվն ավելի քան 5 անգամ գերազանցում է վարկային կազմակերպությունների նկատմամբ ներկայացվող բողոքների թիվը: Ընդ որում,

եթե վարկային կազմակերպությունների նկատմամբ բողոքները վերաբերում են միայն վարկային գործարքներին, ապա բանկերի նկատմամբ ներկայացված բողոքները ներառում են նաև այլ գործարքներ: Հետևաբար, սա նույնպես փաստում է վճարների տարբերության անարդարության մասին,

- առաջարկվող փոփոխության արդյունքում նվազ հավաքագրված գումարները ֆինանսական համակարգի հաշտարարի գրասենյակի գործունեության համար խնդիր չեն առաջացնի, քանի որ գրասենյակի տարեկան շահույթը կազմում է ավելի քան 150 մլն դրամ, ինչը կազմում է հավաքագրված միջոցների ավելի քան 20 տոկոսը, իսկ բանկերի և վարկային կազմակերպությունների ակտիվները տարեցտարի միայն աճում են:

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ նախագծով առաջարկվող կարգավորմանը՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ֆինանսական համակարգի հաշտարարի գրասենյակի (այսուհետ՝ գրասենյակ) ֆինանսավորման մոդելի վերլուծության լույսի ներքո: Այսպես, Հայաստանի Հանրապետությունում ֆինանսական համակարգի հաշտարարի գրասենյակի ֆինանսավորման մոդելի հիմքում ընկած են հետևյալ սկզբունքները՝

1) ֆինանսավորումն իրականացվում է այնպես, որպեսզի անկախ կառավարման համակարգի միջոցով ապահովվի գրասենյակի և հաշտարարի անկախ, անաչառ և բավարար միջոցներով պայմանավորված բնականոն գործունեությունը.

2) ֆինանսավորման համամասնությունը որոշված է՝ հաշվի առնելով **ֆինանսական համակարգում ֆինանսական կազմակերպությունների ակտիվների մեծությունների** համամասնությունները.

3) ֆինանսավորման մոդելն այնպիսին է, որ **բոլոր ֆինանսական կազմակերպությունները**, որոնք օրենքի իմաստով մասնակցում են ինստիտուտի ձևավորմանը, մասնակցում են ֆինանսավորմանն՝ առանց բացառությունների, մասնավորապես՝ առանց հաշվի առնելու հաճախորդների թիվը, իրականացվող գործառնությունները և այլն (նման գործոնները հաշվի կառնվեին, եթե ներդրվեր այլ ֆինանսավորման համակարգ).

4) ֆինանսավորման մոդելում հաշվի է առնվել միջազգային այն սկզբունքը, որ անբավարար ֆինանսավորման դեպքում խորհուրդը կարող է հավաքագրել չբավարարող միջոցները կամ հակառակը՝ ավելցուկ առաջանալու դեպքում այդ ավելցուկ միջոցները վերադարձվում են ֆինանսական կազմակերպություններին, որոնք իրենց վճարումներին համամասնորեն ստանում են ավելցուկը:

5) ձևավորվում է պահուստային ֆոնդ, որն անհրաժեշտության դեպքում ապահովում է գրասենյակի բնականոն գործունեությունը:

Շարադրված սկզբունքների վերլուծությունից բխում է, որ գրասենյակի ֆինանսավորման՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս գործող մոդելի դեպքում կազմակերպությունների կողմից կատարվող վճարների չափը սահմանելիս հիմք է ընդունվում ոչ թե այդ կազմակերպությունների դեմ ներկայացված բողոքների թիվը, այլ վերջիններիս ակտիվների մեծությունը, այլ կերպ ասած՝ գրասենյակի ֆինանսավորումն իրականացվում է ակտիվների նկատմամբ ֆիքսված միջոցներ հավաքագրելու մոդելով և ոչ թե քննված կամ սպասարկված բողոքներին կամ պահանջներին համապատասխան ֆինանսավորում հավաքագրելու մոդելով, ուստի, նախագծի հեղինակների կողմից ներկայացվող այն փաստարկը, որ կազմակերպությունների կողմից կատարվող վճարների փաստացի չափերի համամասնությունն անհրաժեշտ է համապատասխանեցնել գրասենյակի կողմից քննվող բողոքների համամասնությանը, կարող է կիրառելի լինել ֆինանսավորման այլ համակարգ ներդնելու պարագայում միայն:

Ավելին, եթե, որպես վճարի չափի սահմանման հիմք, հաշվի առնվի կազմակերպության դեմ ներկայացված պահանջների թիվը, ապա Հայաստանի Հանրապետությունում ամենամեծ չափով վճարը պետք է սահմանվի ապահովագրական ընկերությունների համար, քանի որ հենց նրանց դեմ ներկայացված պահանջներն են կազմում գրասենյակի կողմից քննվող պահանջների գերակշռող մասը:

Այս առումով գտնում ենք, որ գրասենյակի ֆինանսավորումը բողոքների թվով և կառուցվածքով պայմանավորելը նպատակահարմար չէ, քանի որ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական շուկան փոքր է, և ցանկացած նոր տիպի ծառայության մուտքը

շուկա կարող է հանգեցնել ներկայացվող բողոքների կառուցվածքային փոփոխության, ինչպես, օրինակ, 2011 թվականին ԱՊՊԱ-ի ներդրմանը զուգընթաց՝ կտրուկ փոփոխվեց գրասենյակ ներկայացված բողոքների դինամիկան, մասնավորապես, ընդամենը մեկ տարում ԱՊՊԱ-ի դեմ բողոքները դարձան գերակշռող:

Վարկային կազմակերպությունների և բանկերի դեմ ներկայացված բողոքների թվի վերաբերյալ հարկ է նշել, որ վարկային կազմակերպությունների դեմ գրասենյակ ներկայացված բողոքների թիվը 2019 թվականի հոկտեմբերի 31-ի դրությամբ՝ 2017 թվականի նկատմամբ մոտավորապես **քառասուկվել է**, իսկ պահանջ-դիմումների թիվն աճել է ավելի քան **11** անգամ, և աճի տեմպը չի դադարում: Հատկանշական է, որ նույն ժամանակահատվածում բանկերի դեմ ներկայացված բողոքների թիվն ավելացել է **1,6** անգամ, իսկ պահանջ-դիմումների թիվն աճել է ավելի քան **5,5** անգամ: Այսինքն՝ նշված ժամանակահատվածում վարկային կազմակերպությունների դեմ ներկայացված թե՛ բողոքների, թե՛ պահանջ-դիմումների դինամիկ աճն ավելի քան կրկնակի անգամ ավելացել է բանկերի դեմ ներկայացված բողոքների դինամիկ աճի նկատմամբ: Բողոքների նման դինամիկան շարունակվելու դեպքում մի քանի տարի անց վարկային կազմակերպությունների դեմ ներկայացված բողոքների թիվը կարող է գերազանցել բանկերի դեմ ներկայացված բողոքների թիվը:

Հարկ է նշել, որ, 2017-2019 թվականների ընթացքում ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից Հաշտարարի գրասենյակ վճարված գումարների մասին տեղեկատվության համաձայն, վարկային կազմակերպությունների չափաբաժինն ընդհանուր մուտքերի մեջ կազմում է միջինը 33 տոկոս, իսկ նույն ժամանակահատվածում բանկերի կողմից իրականացված վճարումները մուտքերի նկատմամբ կազմում են միջինը 59 տոկոս, ինչը մոտավորապես 80 տոկոսով ավելի է, քան վարկային կազմակերպությունների կողմից իրականացված վճարումները: Հարկ է նշել, որ 2009-2019 թվականների համար միջինացված արժեքով վարկային կազմակերպությունների մեկ տարվա ընդհանուր ակտիվ-

ները կազմում են բանկերի մեկ տարվա ընդհանուր ակտիվների 7 տոկոսը: Այսինքն՝ բանկերի ակտիվների մեծությունն էապես տարբերվում է վարկային կազմակերպությունների ակտիվների մեծությունից, ուստի, ֆիքսված գումարներով միջոցների հավաքագրման դեպքում պետք է հաշվի առնվի ակտիվների տեսանկյունից համակարգի յուրաքանչյուր մասնակցի կշիռը:

Բացի դրանից, հարկ է նշել նաև, որ, ֆինանսավորման համակարգի արդարացիությունն ապահովելու տեսանկյունից, նախագծով չի դիտարկվում նաև ֆինանսական համակարգի այլ մասնակիցների դերակատարումը: Այս կապակցությամբ գտնում ենք, որ միայն երկու տեսակի ֆինանսական կազմակերպությունների նկատմամբ վճարների հավասար տոկոսային մոտեցում սահմանելը դեռևս չի ապահովում ֆինանսավորման համակարգի արդարացիությունը:

Նախագծի ընդունման հիմնավորման այն դրույթի վերաբերյալ, ըստ որի՝ առաջարկվող փոփոխության արդյունքում նվազ հավաքագրված գումարները գրասենյակի գործունեության համար խնդիր չեն առաջացնի, հարկ է նկատի ունենալ այն, որ Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի գրասենյակը շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպություն է, ուստի, անհրաժեշտ է գնահատել՝ արդյոք, կատարվող փոփոխությունների դեպքում գրասենյակը կարող է ապահովել սահուն և պատշաճ գործունեություն:

Հարկ ենք համարում ներկայացնել Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի գրասենյակի ֆինանսավորման վերաբերյալ միջազգային փորձը:

Ֆինանսական օմբուդսմենի/հաշտարարի գրասենյակի ֆինանսավորման սկզբունքները տարբեր են: Այսպես, հազվադեպ երկրներում գրասենյակների գործունեության առաջին տարիների ֆինանսավորումն իրականացվում է կառավարության կամ կենտրոնական բանկերի կողմից, սակայն օմբուդսմենների գրասենյակների մեծ մասը ֆինանսավորվում է ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից կատարվող պարտադիր վճարների միջոցով: Պարբերաբար վճարումներն իրականացվում են օմբուդսմենի/հաշ-

տարարի կամ վերահսկող մարմնի հաշվին, որը գումարներն ստանալուց հետո փոխանցում է հաշտարարի հաշվին: Կան երկրներ, որտեղ նշված գումարները հավաքագրվում են ֆինանսական կազմակերպությունների ասոցիացիաների կողմից: Տարբեր երկրներում ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից կատարվող վճարումներն իրականացվում են տարբեր կերպ. երկրների մի մասում (Մեծ Բրիտանիա, Ավստրալիա, Բելգիա, Լեհաստան, Նոր Զելանդիա) դրանք գոյանում են ֆիքսված վճարներից և կազմակերպությունների դեմ ներկայացված բողոքների թվից կախված վճարներից, երբ ամեն քննված գործի համար ֆինանսական կազմակերպություններ ներկայացվում է վճարման ենթակա հաշիվ, որոշ երկրներում բոլոր ֆինանսական կազմակերպությունները վճարում են հավասար չափաբաժիններով սահմանված վճարներ (Մալայզիա), իսկ որոշներում ֆինանսական կազմակերպությունների ակտիվներից (Կանադա, Իռլանդիա, Լեհաստան, Նիդերլանդներ):

Բոլոր կազմակերպություններից գումար գանձելու նշանակությունը մասնագետները տեսնում են նրանում, որ օմբուդսմենի գոյության հետևանքով հանրության շրջանում համակարգի նկատմամբ վստահության բարձրացման հետևանքով շահում են բոլոր կազմակերպությունները:

Անփոփելիվ շարադրվածը և հաշվի առնելով այն, որ նախագծի ընդունման դեպքում Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս ներդրված գրասենյակի ֆինանսավորման մոդելի պայմաններում առաջարկվող կարգավորումը կարող է հանգեցնել գրասենյակի բնականոն գործունեության խաթարման, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն առաջարկում է նախագծով քննարկվող գործող օրենքի հոդվածը թողնել անփոփոխ: